

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzetközi
könyvtárügy

00/007

LAW, Derek: Scholarly communication in an electronic environment: problems and challenges = Alexandria. 11. vol. 1999. 2. no. 135-142. p. Bibliogr. 13 tétel.

Tudományos kommunikáció elektronikus környezetben: problémák és kihívások

Bibliográfiai számbavétel; Elektronikus dokumentum; Hozzáférhetőség

A könyvtárosok az utóbbi fél évszázadban igen sokat tettek azért, hogy a széles világon megjelenő dokumentumokat egyértelműen azonosítani lehessen, továbbá gyorsan és olcsón eljussanak a kiadványok használóihoz. A könyvtárosok tapasztalatai hasznosíthatóak lennének az elektronikus infrastruktúra fejlesztésében.

Az IFLA két alprogramja, az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel (UBC) és a Dokumentumok Egyetemes Hozzáférhetősége (UAP) megfelelő modelleket mutathatnának elektronikus környezetre vonatkozóan is. Az utóbbi néhány évtizedben a dokumentum azonosítását szolgáló nemzetközi szabványosítás nagyon sokat fejlődött. A pénzügyi megszorítások következtében a szakkönyvtárak együttműködésre kényszerültek a gyűjteményfejlesztés és a katalógusszolgáltatás terén. A kereskedelmi érdekeltégű tudományos dokumentáció legalább az angol nyelvű irodalom tekintetében lépést tartott a szakirodalom sokszorozódásával. Jóllehet összehangolatlanul, de sok helyen megindult a retrokonverzió. Világméretben javult a gyűjtemények hozzá-

férhetősége. A politika és a gazdasági helyzet jónéhány országban akadályozza még az UBC-t, de a szakma kialakított már egy hatalmas bibliográfiai infrastruktúrát, melynek fenntartása magasszintű diplomáciai és szakmai tevékenységet követel meg.

Az UAP rendszerének fejlesztésében elévülhetetlen érdemeket tudhat magáénak a British Library Boston Spa-ban székelő Kölcsonzési Főosztálya (Lending Division). A könyvtárközi kölcsönzés a tudományos közösségek könyvtári ellátásában ma már kiemelkedő szerepet játszik. Más kérdés, hogy a szakosított dokumentumszolgáltató rendszerek (pl. National Library of Medicine) vagy a közös katalógizálási rendszerek (pl. OCLC) mennyire tudnak együttműködni a nagy nemzeti könyvtárakkal.

Sok összehangolt nemzetközi erőfeszítést igényelne az Internet alkalmassá tétele a hosszútávú tudományos kommunikációra. Egy URL átlagos érvényességi ideje 75 nap és hat hónap között van. Tehát gyakran egy szemeszter idején is eltűnik a dokumentum, vagy változik a helye, tartalma. Ezért dolgozták ki a PURL-t (Permanent URL).

Nem megoldott a verziókontrol és a minőségbiztosítás sem. Növekedett a tükrözött web helyek száma, amelyek nem mindig vannak szinkronban, tisztázatlan eredetű és megbízhatóságú példányokat szolgáltatnak. Az elektronikus könyvtárakban sem mindig a mérvadó változat áll rendelkezésre, pedig a tudományos hivatkozáshoz erre lenne szükség. Ezt a problémát próbálta orvosolni az elektronikus dokumentum-azonosító (DOI), mely felfogható egyfajta elektronikus ISBN-ként. Az új azonosító rendszernek viszont alkalmassá kell válnia a régi és a kereskedelmi forgalomban nem szereplő dokumentumok jelölésére is.

Jelenleg nincsenek még szabványai az internetes közzétételnek (pl. név, cím viszonylagos állandóságára, verzió jelölésére vonatkozóan). A nyomtatott műveknél kínálkozó referenciális támpontok eltűnnek, egy internetes cím semmit sem közöl a dokumentum minőségéről. A metaadatok és leírási szabványok terén jobb a helyzet, de itt is állandó fejlesztés szükséges, tekintettel a multimedia dokumentumok és szolgáltatások megfelelő szintű leírására vagy pl. a részdokumentumokra egyenként vonatkozó különböző, gyakran jogi információk jelölésére.

Az információkeresés nem gyerekjáték a weben, a relevancia kérdései egyre élesebben vetődnek fel. A tárgyi keresőrendszerek indexei csődöt mondanak a nagy adatmennyiség miatt. A használók gyakran nem képesek vagy nem hajlandók a Boole-algebra kifejezéseit alkalmazni. A keresőrendszerek a 320 millióra becsült web oldalnak csak kis töredékét (általában kb. 3% és 35% közötti mennyiséget) indexelik. Nehéz tehát megbízható elektronikus adatokat szerezni. A BUBL az egyik legnagyobb tudományos gyűjtemény a világhálón, de állománya a maga 12 000 címével még mindig kisebb egy átlagos tanszéki könyvtárnál.

Az elektronikus környezetben minden dokumentum elérésének jogosultságát igazolni kell. Általában csak meghatározott csoportoknak és bizonyos időre biztosítanak hozzáférést. Másik módszer a használó IP címe szerint jogosított elérés. A kereskedelemben működő jogosító technikák nem igazodnak a tudományos szféra igényeihez. A könyvtárak hagyományosan biztosítják a használat névtelenségét. Tisztázandó, hogy ez csak szokás vagy jog.

Az elektronikus dokumentumok megőrzése és állományvédelme csak nemrég fölvetett, rendkívül összetett kérdés pl. a kereskedelmileg nem forgalmazott vagy az elsődleges tudományos dokumentumok esetében. Az intézmények által létrehozott elektronikus dokumentumok archiválására és jog-

kezelésére sincs még általános gyakorlat. A veszélyeztetett tartalom megóvása érdekében személyzetet kell kiképezni az egészében nem publikált kutatási dokumentáció elektronikus megőrzésére.

A hálózatok szerkezete nem képezi elegendő vita tárgyát. A rendelkezésre álló sávszélesség például nem korlátlan. Amerikai egyetemek, megkerülve a távközlési cégeket, a saját igényeiknek megfelelően kialakítanak egy második Internetet (Internet II.). Az Európai Unióban is történtek szerény kísérletek a TEN-34 projekt keretében kutatóintézetek közötti elektronikus hálózat létrehozására. A harmadik világ egy része még mindig nem érhető el az Interneten. „Kiber-gyarmatosítás” kezd bontakozni, feltételezve, hogy egyedül az Egyesült Államok nyújtja az igazán értékes digitális anyagot. Márpedig Amerika a nap bizonyos szakaszaiban szinte elérhetetlen a hálózati telítettség miatt.

Ausztráliában a hazai elektronikus szférát támogató kialakítottak egyfajta pozitív diszkriminációt a saját országbeli web-lapok látogatásának kedvezőbb díjszabásával. A kisebb kutató körök nem tudnak elegendő mennyiségű kiszolgáló gépet működtetni. Más kontinensek szervereire tükrözve tehetnének elérhetőbbé anyagaikat. De sajnos nem a kutatóközösségek, hanem a kereskedelmi óriáscégek szabják meg az elektronikus kommunikáció szerkezetét. A hálózat nem olyan nagyszabású, mint ahogy azt a távközlési cégek hirdetik. Képek behívásakor például rengeteg idő megy veszendőbe.

A tartalomszolgáltatás ígéretesen bővül. De kevés erőfeszítés történik a különböző szakterületek közötti kapcsolódások kiépítésére.

Az elektronikus környezetet kereskedelmi érdekek és a szórakoztatóipar érdekeinek érvényesítése szerint alakították ki. Ideje lenne, hogy a tudományos közösség saját igényeit megfogalmazva bekapcsolódjon a világháló alakításába. A könyvtárosok segíteni tudnának ebben.

(Nagypál László)

Nemzeti könyvtárügy

00/008

JAKUTAVIČIŪTĒ, Rasa: La situazione delle biblioteche in Lituania dopo l'indipendenza = Boll. AIB. 39. vol. 1999. 1/2. no. 97-102. p.

Litvánia könyvtárainak helyzete a függetlenség után

Könyvtárügy

Litvánia régi kulturális hagyományai (Vilniusban már a 16. sz.-ban jezsuita egyetem működött) sokat szenvedtek a függetlenség elvesztése (19. sz. közepe) következtében (1864-1904 között tilos volt litván nyelven nyomtatni), és a könyvtári hálózat jogi-adminisztratív alapjait is csak az 1918-ban visszanyert függetlenség után kezdték meg kialakítani. Könyvtári törvénye 1936-ban született, azonban a 2. világháború után a szovjet könyvtárügy épült itt is. Nehéz feladat a szovjet évtizedek objektív értékelése, de kétségtelen eredmény a „tömegkönyvtárak” hálózatának kiépülése, s kétségtelen hátrány az ideológia túltengése, a párhuzamos munkák megléte, a koordináció hiánya és a technológiai megújulás lassúsága. Az egységes moszkvai irányítás lehetetlenné tette a helyi, regionális vagy nemzeti igényekhez való alkalmazkodást, a politika pedig a megfelelő állománygyarapítást.

Litvánia szabad államkénti újjászületése (1990) lehetővé tette, hogy a könyvtárak a kommunista propaganda eszközeiből a polgárok tájékozódását szolgáló intézményekké váljanak. A jelenlegi könyvtári rendszerben a „tömegkönyvtárak” (a városi és a megyei könyvtárak fiókhálózatukkal) közkönyvtárként működnek. A tudományos könyvtárak közé tartozik a Martynas Mazvydas Nemzeti Könyvtár, a litván tudományos akadémia könyvtára, az egyetemi könyvtárak, a műszaki és az orvosi könyvtár. Az iskolai könyvtári rendszerbe az alap- és középiskolák könyvtárjai, valamint a főiskolai könyvtárak tartoznak (melyek közül néhány a tudományos

könyvtárak körét is bővíti). A szakkönyvtárak közt vannak a minisztériumok, egyesületek, pártok, egyházak és egyházi egyesületek könyvtárjai.

1993 végén 4063 litván könyvtárt regisztráltak (így 2350 lakosra jut egy könyvtár), a könyvtári alkalmazottak száma 6364 fő, az összállomány valamivel több, mint 104 millió darab, az olvasók száma kb. 1 526 000 volt. A tudományos könyvtárak 48 milliós állománya 158 ezer olvasót szolgált. 1990-ben megszületett az „önkormányzati” törvény, 1995-ig több mint 200 helyi könyvtár szűnt meg, 255 esetben vonták össze a köz- és az iskolai könyvtárt. A decentralizáció, a helyi hatóságok funkcióinak kiszélesedése, és a gazdasági helyzet romlása a függetlenség első éveiben a könyvtárakat nehéz helyzetbe hozta, s a várt könyvtári törvény csak 1995-ben született meg; ez tette a „tömegkönyvtárakat” „közkönyvtárakká”. 1997-ben Litvániában 1484 helyi (városi) és 5 regionális közkönyvtár működött, 18,9 milliós állománnyal; a 666 833 olvasó 17 282 931 kötetet kölcsönzött.

A jövőre nézve új politikára van szükség a könyvtári állományok kiegészítése és az információs szolgáltatások kifejlesztése, megerősítése érdekében, miközben változniuk kell a könyvtári hálózatok kialakítása elveinek, szempontjainak is. A könyvtárak, különösen a tudományos könyvtárak egyre inkább információs központokká válnak, a felmerülő tájékozási igények azonban meghaladják a lehetőségeket, ám nemcsak anyagi okai vannak, hogy a könyvtárak a hagyományos eszközökkel nem képesek az információs igényeket kielégíteni. Be kell vezetni a korszerű információtechnológiát és a könyvtár-gépesítés eszközeit; folyamatosan ki kell alakítani a nemzeti szabványokat (a megfelelő ISO szabványok adaptálásával). Másrészt nagy erőfeszítésekre van szükség az állományvédelem és megőrzés terén: ki kell alakítani az elsősorban megőrzendő állomány kiválasztásának módjait, és be kell vezetni a korszerű állományvédelmi és konzerválási-restaurálási eljárásokat.

Az átmenet (átalakulás) korában különösen nagy szükség van a nyugati országok támogatására, amely elsősorban a német parlament, a Library of Congress, az északi államok miniszteri tanácsa és a svéd kormány részéről érkezik. Aktuális feladat a balti államok könyvtárai közti együttműködés elmélyítése, amelyet a skandináv országok tartanak fenn. A balti országoknak (legalább nemzeti bibliográfiáikkal) meg kell mutatkozniuk a nemzetközi porondon, ezt a célt szolgálja a COBRA program (melyet az Európai Unió támogat). A litván könyvtárak a Phare, Tempus, CECUP és PubliCA programokban is érdekeltek.

(Mohor Jenő)

00/009

L[UXOVÁ], J[ana]: Statistika veřejných knihoven = Čtenář. 51. roč. 1999. 7-8. no. 214-215. p.

A cseh nyilvános könyvtárak 1998. évi statisztikája

Közművelődési könyvtár

Csehországban 1998 folyamán 6141 nyilvános könyvtár és 1178 fiókkönyvtár működött. Ez 1997-hez képest 1,6, illetve 1,0%-os fogyást jelent. A könyvtárak közül 4 volt a nagyvárosi, 9 az állami tudományos, 29 a járási könyvtár. További 707 intézményben dolgozott főfoglalkozású könyvtáros. A népes „maradékot” tiszteletdíjasok kezelték. Összesen 279 könyvtár látott el központi funkciót, 7,5%-kal kevesebb, mint 1997-ben.

Az összállomány kb. 655 ezer egységgel gyarapodott, és majdnem elérte a 60 milliót. 3,8%-kal nőtt a kölcsönzések száma, s összességében megközelítette a 62 millió 600 ezer kötetet.

A beiratkozott olvasók tábora 1997-hez képest 3,2%-kal volt népesebb, és másfél millió közelébe ért. Az ország lakosságának 14,4%-a bizonyult beiratkozott olvasónak.

Intenzívebbé vált a könyvtárlátogatás is (8,4%-kal), és 16 millió 750 ezer alkalmat tett ki. A könyvtárközi kölcsönzés, holott a beszámoló évében külön gondot fordítottak rá, 12%-kal csökkent, bár

„hozadékát” (az így kölcsönzött dokumentumok számát) illetően 13,3%-os volt a növekedés.

Az állománygyarapítási ráfordítások 8,1%-kal nőttek, ami azt jelenti, hogy az ország egy-egy lakosára 17,7 korona jutott. 1,2%-kal csökkent a könyvtárosok száma. Közülük 43% rendelkezett könyvtárosi középiskolai végzettséggel, 27% egyéb középiskolai érettségivel, 10% felsőfokú könyvtárosi és 5% egyéb felsőfokú diplomával.

(Futala Tibor)

00/010

D'ÁČKOV, M.V.: Rol' bibliotek v rešenii problem obrazovaniâ v Respublike Saha (Âkutihâ) = Naučn.-Teh. Bibl. 1999. 3. no. 39-42.p.

A könyvtárak szerepe a Szaha Köztársaság (Jakutia) képzési problémáinak megoldásában

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Könyvtárügy

Jakutiában 1,1 millió ember él, úm. 33,4% jakut, 58,2% orosz, ukrán, fehérorosz, 8,2% egyéb (evenk, even, jukagir stb.). A legnagyobb „szét-szórtság” a jakutokra és a többi kis nép tagjaira jellemző. Ők javarészt az ország legészakibb régióiban élnek. Népsűrűségük minimális.

A 776 iskolából 625 orosz, 282 jakut, 38 (osztatlanul) evenk, 28 (osztatlanul) even és egy jukagir tan nyelvű. Az oktatási minisztérium kedvező jelentései ellenére a kis nemzetiségek nyelvén folyó tanítás alig több, mint formális.

Az olvasók rendelkezésére 524 könyvtár áll, de csupán orosz és jakut nyelven lehet bennük olvasni, minthogy a többi nemzetiség nyelvén folyó könyvkiadás nyomorúságos állapotban van.

1991 és 1996 között jakutul 574 könyv jelent meg 273 ezer példányban. Ez a kormányzat gondoskodásának köszönhető. Ezzel szemben evenkül és evenül csak 14-14 cím látott napvilágot ugyanezen időszak alatt, 20 ezer körüli példányban. Jukagirül csak egyetlen cím (200 példányban).

Valamennyire érdemi könyvtári munkát csak orosz és jakut nyelven lehet végezni, amit megnehe-

zít az oktatásügy elzárkózási hajlama. Az oroszok néhány kivételtől eltekintve csak oroszul, a jakutok pedig jakutul és/vagy oroszul olvasnak. Itt etnikumközi integrációról beszélni nem lehet. Ahhoz csodának (pénz- és szakember dömpingnek) kellene történnie, hogy sikeres legyen a könyvtárak műveltség kisugárzó munkája minden nemzetiség vonatkozásában. Csodák azonban nincsenek.

(Futala Tibor)

Lásd még 33, 44, 47, 71

Központi szolgáltatások

00/011

FENELONOV, Evgenij: Centralizovannye bibliotečnye sistemy i mestnoe samoupravlenie = Bibliotekovedenie 1999. 3. no. 70-75.p.

A központosított könyvtári rendszerek és a helyi önkormányzatok

Centralizálás; Ellátó rendszer; Fenntartó szerv

Az oroszországi rendszerváltozás következtében ezerszámra szűntek meg a legkülönbélebb típusú könyvtárak, a központosított könyvtári rendszerek meghatározó többsége azonban túlélte ezt a válságot, és ma is rendeltetésszerűen áll az olvasók rendelkezésére. Természetesen az átalakulás éveiben voltak olyan önkormányzatok, amelyek településük könyvtárát és – elsődlegesen – a rá eső költségvetési keretösszegeket kivonták a központosított rendszerből. Ám csakhamar rájöttek: a fenntartási gonddal nem tudnak megküzdeni. A várt haszon helyett ui. ez nehezedett rájuk.

Mindazonáltal feltehető, hogy a szegénység összetartó ereje, ha jön majd egy „jobb kor”, megszűnik, s ismét napirendre kerül a saját fenntartásban megvalósuló könyvtári ellátás. Ezért fontosak azok a felmérések, amelyek kimutatják, hogy a közpon-

tosított rendszerekben ugyanannyi „pénzért” (amiből egyébként egyre kevesebb van) színvonalasabb ellátást lehet biztosítani. (Az ellenpéldák egyediek, esetükben másutt van a probléma „elásva”.)

A felmérésekben megkérdezett olvasók, könyvtárosok és önkormányzati emberek túlnyomó többsége pártolta a központosított rendszereket. E rendszerek ellenzéke arra szokott hivatkozni, hogy a ma működő rendszerek nem alulról jövő kezdeményezések produktumai, passzivitásra készítetik a tagkönyvtárak vezetőit, közömbössé teszik a lakosságot és az önkormányzatokat a könyvtár ügyében. A tények alapján mindhárom ellenérvet meg lehet (könnyen) cáfolni. Arról van ui. szó, hogy a központosított rendszerek meggyökeresedése csak az első felettebb biztató lépés az oroszországi közkönyvtári ellátás modernizálásában. Még hátravanak azok a szervezeti és működtetési finomítások, amelyek kizárják a fentiekhez hasonló vádak felvetését is. (Remélhetőleg az alulról jövő kezdeményezést hiányolókat nem akarják lerombolni mindazt, ami már létezik.)

Ezeket a jobbításokat az oroszországi állami és nemzeti könyvtár kollektíváinak kell kimunkálniuk, majd ajánlásként megküldeniük a föderáció illetékes szerveinek és intézményeinek.

(Futala Tibor)

00/012

JOKITALO, Päivi: Yhteistyöllä - yleisten verkkopalvelut www.kirjastot.fi = Signum. 32.vol. 1999. 5.no. 92-94.p.

A finn közkönyvtárak Internet-szolgáltatásai

Honlap; Közművelődési könyvtár; Központi katalógus; Számítógép-hálózat

1995-ben jelent meg az Interneten SYKE elnevezéssel a finn közkönyvtárak központi honlapjának első változata, a Közkönyvtárak Központja (Helsinki Városi Könyvtár) projektjeként. Ugyanez évben indult útjára a Finn Könyvtáros Egyesület felügyelte „Információs Ház” projekt, és az első évben a közkönyvtárak 14%-a kezdte meg az Internet-hasz-

nálatot. Mára a könyvtárak 90%-a Internet-használó; 60%-uknak van honlapja, és 50%-uknak a gyűjteményi adatbázisa is a világhálón van. A SYKE ma a folyosó szerepét tölti be a világhálón keresztül elérhető szolgáltatásokhoz: a könyvtárak információs és kiadványi csatornája, beszélgetőforum, valamint a könyvtárközi kölcsönzés és az információkeresés munkaeszköze.

A SYKE mint szolgáltatási rendszer a könyvtárak saját részvételén és aktivitásán alapszik. Minden egyes könyvtár a saját állomásáról vehet részt a szolgáltatások létrehozásában és fenntartásában. Ezt a jelszóellenőrző adatbázis teszi lehetővé, amelynek segítségével minden települési könyvtárnak és egyéni elérési pontnak megadták a használói azonosítót és a titkos jelszót. A könyvtárosok aktív közreműködését továbbképzésekkel is növelik: 1998-ban a SYKE működtetéséről rendezett továbbképzésen 700 könyvtáros vett részt.

1999 júniusában a SYKE szolgáltatásait megnyitották a külső használók számára is. A rendszer az alábbi virtuális szolgáltatási csomagokat kínálja a <www.kirjastot.fi> címen:

Linkkikirjasto: a közkönyvtárak közösen működtetett adatbázisa, amelybe könyvtáranként viszik be az értékesnek minősített anyagokat (dokumentumokat) egységes kiválasztási és katalogizálási szabályok alapján. Ez utóbbi az ETO-n alapszik. A naprakészen tartást automatikus ellenőrző módszerek is segítik, a fő felelősséget azonban a könyvtárak viselik új adataik beviteléért.

Mainio: könyvtári adatbázis, amely a közkönyvtárakról magukról tartalmazza az alapinformációkat: kapcsolati adataikat, élő kapcsolatokat a honlapjukra és a gyűjteményi adatbázisukba, a könyvtárak alapvető statisztikai adatait, valamint információkat a könyvtárak szolgáltatásairól és Internet-használati lehetőségeikről. Az egyes könyvtárak a nevük alapján vagy megyék, illetve tartományok szerint kereshetők.

Kérdezd a könyvtárostól: táv-információs szolgálat. A jelen pillanatban nyolc városi könyvtár részvételével működő ingyenes szolgáltatás abban különbözik az elektronikus postai (e-mail) levelezéstől, hogy a használói azonosítóval és a titkos jelszóval bejelentkező rögtön pontos képet kap arról, hogy mely kérdések forognak fenn, s közülük melyek vannak már megválaszolva. Az érdeklődők a résztvevő könyvtárak honlapján található egységes adatlap kitöltésével tehetik föl kérdéseiket. A válaszokat a könyvtárak tárgyszavazzák és archiválják, így azok folyamatosan, továbbra is felhasználhatók.

(Sz. Nagy Lajos)

00/013

RYAN, Deborah: Unity combined regions database = El. Libr. 17.vol. 1999. 4. no. 219-225. p.

Unity: a regionális könyvtári rendszerek egyesített központi katalógusa Nagy-Britanniában

Központi katalógus -online

Unity (kifejtve: Unity Combined Regions Database) névre hallgat az a 10 millió tételt és 30 millió lelőhelyet tartalmazó regionális közös (egyesített) katalógus, amelyben a tíz egyesült királyságbeli és ír regionális könyvtári hálózat közül nyolc és további öt országos szolgáltatás is részt vesz. Az együttműködésbe 430 intézmény, köztük 270 felsőoktatási és szakkönyvtár kapcsolódott be.

A közös katalógus szoftverét a Libris Computing cég készítette az észak-nyugati és a dél-keleti regionális könyvtári hálózat megrendelésére. A rendszer prototípusa 1994 áprilisára készült el. A Unity adatbázisát nagykapacitású PC-n tárolják. A Unity használóbarát rendszer, amelynek kezelését nagyon könnyen el lehet sajátítani. Egy-egy keresésre a találatok között elsőként a BLDSC jelenik meg lelőhelyként (a BLDSC-be az ARTTel rendszer közvetítésével lehet a könyvtárközi kéréseket továbbítani), ezt követik az adott régióbeli lelőhelyek, majd a további régiók lelőhelyei. Az adatokból meg lehet állapítani, hogy mely könyvtárak tagjai a könyvtár-

közi kölcsönzéshez kapcsolódó szállítási együttműködésnek is. Azok a könyvtárak, amelyeknek csak korlátozott igénye van a könyvtárközi kölcsönzésre, és nem kívánják a Unity konzorciumot közvetlenül támogatni, kéréseiket a regionális központokon keresztül továbbíthatják vagy CD-n használhatják a Unity adatbázist. Az adatbázisnak regionális érdeklődésre számot tartó albázisait is közreadják CD-n.

A Unity projektet kezdetől fogva támogatta a British Library. Létrehozásakor a brit nemzeti bibliográfiára (1950-től napjainkig); a BLDSC könyvek, konferenciái anyagok és időszaki kiadványok adatbázisaira; az Askews kiadói adatbázisra; a nem hagyományos formátumú dokumentumok országos központi katalógusára (NUCAF) és a British Council katalógusára támaszkodtak. A Unity katalógusa hozzáférést enged a British Library más adatbázisaihoz is. Az egyes régiók rekordjait viszonyossági alapon ingyenesen hozzáférhetővé teszi egymás számára. A projekt kezdetén a szépirodalmat kizárták a közös katalógusból, ami nagy lökést adott a Joint Fiction Reserve-nek, a szépirodalom egyeztetett gyűjtési és szolgáltatási programjának. Az adatbázis fejlesztése, a rekordok minőségellenőrzése és szerkesztése folyamatosan zajlik. Az adatállományok egyesítése főként a Standard Control Number alapján történik; problémát jelent a nem MARC rekordok betöltése. A frissítéseket a résztvevők CD-n kapják kézhez.

A Unity projekt egyesületként működik. A gyakorlati és stratégiai kérdéseket egyaránt a tagok képviselőiből álló együttműködési tanács, újabban az öttagú választott vezetői testület vitatja meg. A fejlesztések ütemére meghatározó befolyással vannak az országos kezdeményezések, ezért igen fontos, hogy a Unity mindig képviselve legyen az országos hatású döntéseket megelőző vitákon.

1998 végén a Libris Computing cég csődbe ment, helyét a Talis Information vette át. A Unity eszméjét és a projektet az együttműködési tanács egy fe-

lülvizsgálat után továbbra is érdemesnek nyilvánította a folytatásra. Jelenleg azon dolgoznak, hogy a rendszert kliens-szerver platformra helyezték át, könyvtárközi kölcsönzési kezelési rendszerrel egészítsék ki és áttérjenek a Z39.50 protokollt használatára.

(Hegyközi Ilona)

Együttműködés

00/014

WILKENS, Karsten: Die Zusammenarbeit zwischen der Universitätsbibliothek Konstanz im Rahmen des MOE-Projekts 1996-1999 = Bibliotheksdienst. 33. Jg. 1999. 9. no. 1468-1474. p.

A Szófia és a Konstanzi Egyetemi Könyvtár együttműködése a MOE-program keretében 1996 és 1999 között

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -nemzetközi

A két egyetemi könyvtár kapcsolatai 1992-re nyúlnak vissza, mikor a berlini Külföldi könyvtárosi kapcsolatok hivatala kezdeményezésére meghívták Konstanzba négy hetes látogatásra Viktoria Djakovát, a szófia egyetemi könyvtár germanisztikai végzettségű munkatársát. Djakova elsősorban az állomány tartalmi feltárása iránt érdeklődött, mivel Szófiában akkor tervezték a szovjet osztályozási rendszerről az ETO-ra való áttérést. A látogatást három év múlva viszonzta német részről Karsten Wilkens, aki 1995-ben egy hetet töltött Szófiában a stuttgarti tudományügyi és kutatási minisztérium finanszírozásával, s aki ez idő alatt általános képet szerzett a bolgár tudományos könyvtárügy problémáiról és helyzetéről.

A kapcsolatok új keretet kaptak 1996-ban a MOE (Kooperáció a német tudományos könyvtárak valamint a közép- és kelet-európai tudományos könyvtárak között) 1996-1999-es projektjeként. Ennek keretében a két intézmény igazgatói kooperációs

egyezményt írtak alá, melyben leszögezik: a kooperáció célja az irodalom- és információszolgáltatás terén a kölcsönös támogatás és együttműködés, s a két könyvtár tudományos és kulturális dialógusának megvalósítása személyes és intézményi síkon. E célok érdekében a könyvtárközi kölcsönzés terén meglévő kapcsolatokat tovább kell fejleszteni, s állandó kapcsolatot kell fenntartani. A két intézmény kötelezi magát, hogy bibliográfiáit, disszertációjegyzékeit és egyéb kiadványait ingyenesen átadja egymásnak.

A kooperáció lehetővé tette a személyes kapcsolatok bővülését. A korábbi kapcsolatok felújítása után 1997-ben a szófiai könyvtár igazgatója és helyettese is Konstanzba látogatott. Az állománykiegészítés (könyvtárközi kölcsönzés keretében, másolat formájában) 1998-tól a korábnál intenzívebbé vált: 1998-ban a szófiai könyvtár 250 művet kért e-posta útján és kapott meg a konstanzi partnerintézménytől, 1999 első félévében pedig 280 művet. Ezen kívül a konstanzi könyvtár duplumaiból 60 kötetet kapott térítésmentesen Szófia.

1999 decemberében a MOE projekt véget ér, az együttműködést, elsősorban a dokumentumok, folyóiratcikkek díjmentes átadását azonban a továbbiakban is folytatni kívánják. A projekt keretében öt folyóiratot fizettek elő a szófiai könyvtár részére, ezek további előfizetését a konstanzi könyvtár nem tudja magára vállalni. A duplumok cseréjét a továbbiakban is fenn kívánják tartani, bizonytalan viszont, hogy látogatásokra, személyes kontaktus tartására lesz-e a jövőben mód?

(Katsányi Sándor)

Jogi szabályozás

00/015

BAČILO, I.L.: Informaciâ - objekt prava = Naučn.-Teh. Inf. 1. ser. 1999. 8. no. 26-33. p. Bibliogr. 10 tétel.

Információ - a jog tárgya

Információ; Jogszabály -más területről

A korszerű információs technológiáknak köszönhetően jöhetett létre az elemzett információkból a „virtuális információ”, illetve annak elmélete. Ez utóbbi keretében megkísérelték, hogy bizonyítást nyerjen ennek az információfajtának a reális világtól való függetlensége, sőt – továbbmenve – elsődlegessége az anyagi világhoz képest.

A jog és az információ bonyolult, dialektikus jellegű kölcsönhatásban áll egymással. Az informatizálás imént jelzett körülményei közepette igencsak kitetszik a társadalom e két jelenségének kölcsönhatásával kapcsolatos „kettősenegy” folyamat. Az informatika bejelenti a joggal kapcsolatos elvárásait, s ezáltal megerősíti ottani pozícióit. A jog szabályoz, diktál és egyidejűleg ellenőrzi mindazokat a fejleményeket, amelyek a jelen információs környezetre jellemzőek. Ez a környezet az időben – természetesen – változik, újabb szabályozandó tárgyakkal „áll elő”, és átalakítja a társadalmi ráhatás közben alkalmazott módszereket.

A jog és az információ kölcsönhatásáról már eddig is születtek érdemi munkák, fontos állásfoglalások. Ezek felhasználásával, integrálásával most az a feladat, hogy létrejöjjön a jogrend intézménye abban a folyamatban, amely az információval kapcsolatos viszonyokat szabályozza.

A továbbiakban a szóban forgó kérdéskörből azokat emeli ki és tárgyalja részletesen a szerző, amelyek, köszönhetően az előmunkálatoknak, már „magas szintű készültséget” értek el. Konkrétan kijelöli az információ és az információs viszonyok helyét a jogban, bemutatja, milyen fejlődési utat járt be a jog és az információ kapcsolatrendszere, szól az információs jogrend ágazatközi szabályozásáról, végül az információs jogrend szabályozásának kérdésével ismertet meg.

Az információs jogrend valamennyi vonatkozásával a jogi informatika hivatott foglalkozni. Ez egy

olyan jogszabályozási terület, amely a jogi aktusok rendszerének kimunkálásában, osztályozásában, egyes jegyek szerinti megkülönböztetésében, biztonságának garantálásában, illetve a korszerű információs technológiákat alkalmazó keresésben és rendelkezésre bocsátásban mint szabályzandó területben illetékes.

(Futala Tibor)

00/016

LOBANOV, G.A.: Informaciâ kak objekt graždanskogo prava = Naučn.-Teh. Inf. 1. ser. 1999. 6. no. 8-11. p.

Információ mint az állampolgári jog tárgya

Információ; Jogszabály -más területről; Tájékoztatás szabadsága

Az információ mint a polgári jog tárgya az oroszországi jogalkotásban 1995. január 1-én jelenik meg (vö. az ottani Ptk 128. cikkelyével). A szerző több korábbi híres monográfiában is nyomozott utána, de mindhiába. Ezért úgy vélekedik, hogy e fejleményt a társadalom általános fejlődése tette lehetővé, amikor is az információ reális, olyan létezővé vált, amelynek kihatása lehet az állampolgárok mint az állampolgári-jogi viszonyok résztvevői vagyoni helyzetére.

Ennek ellenére korántsem válhat bármiféle információ a polgári jog tárgyává, hanem csak az, amely tulajdonképpen anyagi objektum, minthogy a nem anyagi objektumok – a referált cikk szerzője szerint – nem vonhatnak maguk után anyagi következményeket.

A polgári jog tárgyának vehető információnak tehát alkalmasnak kell lennie a kötelezettségvállalásra és adásvételi ügyletek lebonyolítására.

A szerző az elmondottak alapján arra a következtetésre jut, hogy az információk általa meghatározott-körülhatárolt körét a polgári jogi törvényhozásban a kötelezettségvállalási és adásvételi ügyletekre vonatkozó új, előre ugyan nem várt, ám nem is ellentmondó típusának célszerű tekinteni.

Az egyre inkább informatizált társadalmakban a további fejlemények (pl. az Internet általánossá válása) számos jogi vita keletkezésére adnak majd alkalmat. A cikk számos helyen hivatkozik az orosz Ptk vonatkozó paragrafusára.

(Futala Tibor)

00/017

BLACKSTOCK, Marlene A. - OPPENHEIM, Charles: Legal issues for information professionals. Part V: Freedom of information = J. Inf. Sci. 25. vol. 1999. 4. no. 249-264. p.

Jogi kérdésekről tájékoztató szakembereknek. 5. rész: a tájékoztatás szabadsága

Felmérés [forma]; Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtáros -felsőfokú; Tájékoztatás szabadsága

A cikk egy felmérés eredményeiről számol be, melynek során a brit közönyvtárakban és a magánszektorban dolgozó könyvtár-információs személyzetnek az „információs szabadság” (ISZ) jogszabályozására vonatkozó ismereteit és hozzáállását vizsgálták. A cikk ismerteti a kérdés brit jogszabályozásának hátterét, és áttekinti, hogy a javasolt jogszabályok hogyan illeszkednek más országok szabályrendszerébe. A felmérésből az derült ki, hogy sokan nincsenek tisztában a javasolt törvénnyel, és sokan nicsenek tudatában, hogy az új törvény bevezetésének milyen következményei lehetnek a munkájukra. Hiányosak ismereteik abban a tekintetben is, hogy az ISZ kiszélesítené a szakma előmeneteli lehetőségeit. Végül a cikk ajánlásokat ad közre, egyrészt a törvényhozás általános feladatairól, másrészt a szakma számára, a javasolt törvény fogadásával kapcsolatban.

(Autoref.)

00/018

HENRIKSEN, Birgit N.: Legal deposit on the Internet: a case study = LIBER Q. 9.vol. 1999. 3. no. 366-381. p.

Kötelesspéldány-regisztráció az Interneten

Kötelesspéldány; Számítógép-hálózat

A 70 éves dán kötelesspéldány-törvényt 1997-ben váltotta fel az új, modernizált jogszabály, amely kiterjed minden publikált munkára, függetlenül annak hordozójától. „Publikált” az a munka (limitált mennyiségű információ, ami végleges és független egységnek tekinthető), aminek egy, vagy akár hány példányát kereskedelmi forgalomba bocsátották, vagy más módon a közönség (nyilvánosság) számára terjesztik. Az új jogszabály végrehajtása érdekében a Királyi Könyvtár egy ma is fejlesztés alatt álló rendszert dolgozott ki, amely három fő részből áll: egy nyilvános web-hely a kötelesspéldány-ügyről szóló információkkal és különféle regisztrációs (bejelentési) űrlapokkal; egy nem nyilvános rész a hálózati publikációk érkeztetésére; egy nem nyilvános, nagyon korlátozott hozzáférésű archívum.

A jogszabályi követelmények megismertetésére minden közintézménynek (kb. 2500 cím) és az ismert dán elektronikus folyóiratoknak (kb. 500 cím) küldtek levelet, s a figyelmeztető kampány megnövelte a regisztrációk számát. A regisztrálásra három bejelentő-űrlapot dolgoztak ki: monográfiák metaadatok nélkül, monográfiák metaadatokkal (a rendszer jelenleg a Dublin Core metaadat formátumot támogatja), periodika (megegyezik az elsővel, kiegészülve a megjelenés gyakoriságára vonatkozó adatokkal).

Metaadatok esetén a bejelentőnek csak az URL-jét kell megadnia, ennek alapján a program tölti ki az űrlap megfelelő részeit. Remélhetőleg a metaadatok a saját katalógizálási munkában újrahasznosíthatók lesznek. Tekintettel arra, hogy egy net-publikáció különböző formátumairól nagy mértékben eltérő adatokat kell nyilvántartani (a különböző

struktúra, más-más fájl-típusok stb. miatt), külön bejelentést kérnek az egyes (HTML, ASCII, RTF, PDF stb.) reprezentációs formákról.

Az internetes kötelesspéldány-gyűjtésben a Királyi Könyvtár (Koppenhága) és az Állami Egyetemi Könyvtár (Aarhus) vesz részt. OPAC-jaik a net-publikációk MARC formátumú rekordjait teszik hozzáférhetővé. Az archívumot Koppenhágában gondozzák és napi frissítéssel tükröztetik Aarhusban. Mindkét könyvtár egy-egy PC-n teszi hozzáférhetővé az archívumot, de csak a kívánt dokumentum megtekintésére.

A Dán Királyi Könyvtár egyik feladata, hogy az elektronikus kiadványok fájljait gyűjtse, őrizze és tegye hozzáférhetővé mind jelenleg, mind a jövőben. Ez gondokat is okoz, de tekintettel arra, hogy az eddig összegyűjtött fájlok 91%-a HTML vagy GIF (illetve 99%-a ezek mellett JPG vagy PDF) fájl, azaz 99%-uk általánosan ismert és elterjedt formátumú, várható, hogy fenntarthatók és hozzáférhetőek lesznek a jövőben is.

(Mohor Jenő)

Lásd még 106, 108

Könyvtárosi hivatás

00/019

CARBO, Toni: The librarian within the large family of information professions: an American perspective = FID Rev. 1. vol. 1999. 1. no. 24-27. p. Bibliogr. 6 tétel.

A könyvtárosok helye az információs szakemberek nagy családjában - amerikai nézőpontból

Könyvtárosi hivatás

Toni Carbo, a Pittsburgi Egyetem Információtudományi Tanszékének (School of Information Sciences) dékánja a Kanadai Könyvtárosok Egyesületének 1999-es 30. konferenciáján fejtette ki a könyvtárosok mai szerepvállalásával kapcsolatos téziseit. Az általa már 1997-ben megfogalmazott tíz szerep-

kört az azóta történt változásoknak megfelelően egészítette ki.

Minden könyvtáros *vezető* is egyben, akár egy-két munkatárs munkájának revizora, akár egy gyűjtemény, vagy egy információs rendszer felelőse. Az irányítás körülményeiben és módszereiben rengeteg változás történt az utóbbi években. Nöttek a felhasználók elvárásai, beköszöntött a globalizáció, és a technikai fejlődés az információk tömegét tette elérhetővé. Értünk már a csapatépítéshez, a szerződéskötéshez, a gazdálkodáshoz és a hatékonyság növeléséhez. Megtanultuk megfelelőképpen adminisztrálni magunkat, bizonyítékokat szolgáltatva a társadalom számára, milyen fontos intézmény a könyvtár. A jövőben továbbra is szükség lesz mind ezekre. Meg arra, hogy megpróbáljuk felmérni, mit hoz a jövő számunkra, hiszen minél jobban fel akarunk készülni rá.

Vagyunk még *erőforráselőteremtők* is. A magas adók miatt panaszkodó felhasználók elvárják tőlünk, hogy minél többet szolgáltatassunk a pénzükért. Ezért nemcsak támogatásokért, adományokért és pályázati pénzekért kilincselünk, hanem partnerkapcsolatokat építünk ki, az információs ipar képviselőivel, alapítványokkal, vállalatokkal.

Alkotó funkció. Évekig az információk szinte kizárólagos közvetítőiként tartottak számon bennünket. Manapság a felhasználók egyedül szörföznek az Interneten, maguk fedezik fel a számukra szükséges forrásokat, szervezik át és tanulják meg használni az információkat, sőt multimédiás dokumentumokat hoznak létre és tesznek közzé önerőből. A könyvtárak szerepe a kereshető új információforrások kialakításában és közreadásában nő meg.

Jól ismert a *kultúra megőrzésében* betöltött szerepünk. Egy web-dokumentum átlagos élettartama azonban mindössze 45 nap. Másokkal - főleg a levéltárosokkal - együttműködve talán sikerül állománymegőrzési feladatunkat is sikeresen teljesítenünk.

Ősidőktől fogva mi vagyunk az *információk rendszerezői*. Különböző segédeszközök - katalógusok, indexek, keresőrendszerek stb. létrehozása volt a dolgunk. Mára már webmesterek is lettünk, és különböző, az információkeresést segítő programokat és számítógépes rendszereket bocsátunk a használók rendelkezésére. Nagy kihívás számunkra a rettetes ütemben növekedő és különböző formátumban megjelenő információk rendszerezése.

A technikai fejlődés a hagyományos *kutatási* témák mellett újakat hozott a könyvtáros kutatók látókörébe. Ezek tanulmányozása és az eredmények alkalmazása munkánkban továbbra is lényeges feladat. *Pedagógusi funkciónk* is kiteljesedett. Megfelelő módszereket, értékeket és magatartásmintákat kell közvetítenünk a megváltozott körülmények között is. Az *élet hosszígg tartó önművelés* fontosságát sem lehet eléggé hangsúlyozni.

Szakértő vagy tanácsadó szerep. A társadalom egyre inkább számít a könyvtáros szakértőkre, például a weben található állományok rendszerezésekor, az információs szupersztráda használatának oktatása terén, egyetemi, sőt állami információs politika kialakítása során. Szakmánk ezért elismertebb lett, helyet kaptunk a tervezési és gazdasági bizottságok asztalánál. Meg kell ragadnunk a lehetőséget a vezető szerep elfoglalására, jövőnk biztosítása céljából. Ez elvezet bennünket a tizedik szerepünkhöz: a *könyvtártudomány és a könyvtárosi hivatás szószólóinak kell lennünk*. Szakmánk érdekében alkalmaznunk kell a piaci ismereteket, reklámozunk kell szolgáltatásainkat, növelni anyagi támogatottságunkat.

A fenti feladatok mindegyike igen fontos. Mindenkinek magának kell megtalálni közöttük a megfelelő egyensúlyt, és kijelölni a prioritásokat. Egymás kölcsönös támogatása, a partnerkapcsolatok erősítése révén elérhetjük, hogy jövőbeni helyünk a társadalomban olyan legyen, amilyennek látni szeretnénk.

(Fazokas Eszter)

00/020

HOUGHTON, David James: Understanding librarians in an IT age = VINE. 111. no. 1999. 49-54. p.

A könyvtárosok helyzete az információtechnológia korában

Információtechnológia; Könyvtárosi hivatás

A több információhoz való jobb hozzáférés; az információ megszerzésének nagyobb sebessége; az információk elemzésének, kapcsolódásainak nagyobb komplexitása; a folyamatosan változó technológia; a mind hardver, mind szoftver tekintetben hiányos szabványosítás; a folyamatos tanulás mind a használó, mind a könyvtári személyzet részéről; a technológiára fordított jelentős beruházások jellemzik azt a környezetet, amelyben ma a könyvtárosok dolgoznak. Ebben a „high tech” korban olyan új ismeretekre és jártasságokra van szükségük, amelyek lassan már az átlag-könyvtárost is információtechnológiai szakemberré teszik. Ugyanakkor a könyvtárak nem nélkülözhetik azt az információtechnológiai támogatást, ami a rendszer-menedzsmentet, a szerver-kezelést, a PC hardver-szoftver karbantartást, a hálózatkezelést és fenntartást foglalja magában.

Bármilyen sokat beszélünk-írunk a technológiáról és a könyvtárakról, az emberi tényező gyakran kívül esik mind a menedzserek, mind a felhasználók látókörén. Holott egy olyan korban, amely a szolgáltatást nyújtókkal szemben egyre növekvő kívánalmakat támaszt, a beosztott kollégák közötti kommunikációs problémák is növekednek. Az érdek- és félreértés-konfliktusok bizalmatlansághoz és a munkamorál csökkenéséhez vezetnek. Vegyük még e tényezőkhöz a vezetési szerkezet átalakulásának, az anyagi források csökkentésének, az alkalmazottak sivár kilátásainak (az iparra és a felsőoktatásra egyaránt jellemző) növekvő tendenciáját, s mindezek a problémák igen jellemzőek az információtechnológia korára.

A modern könyvtárban felmerülő problémák sok esetben nem információtechnológiai, hanem emberi problémák. A rendelkezésre álló források sikeres felhasználásának kulcsa az, hogy az emberek beszéljenek egymással, és meg is értsék egymást. Nem kell pszichológiai, kommunikációs vagy nyelvészeti szakértelem annak megállapításához, hogy az információtechnológia és a könyvtár számára közös nyelv és közös érdek kell ahhoz, hogy a változások előnyeit élvezhessük.

A technológia növekvő követelményeket támaszt mind a könyvtárosi, mind az információtechnológiai támogatást biztosító személyzettel szemben. Az új technológiák megnövelik az elérhető információk mennyiségét, ugyanakkor több menedzsmentjártasságot kívánnak meg az információk és a források kezelése terén. És e források egyike maga az ember.

(Mohor Jenő)

Lásd még 97, 110

Oktatás és továbbképzés

00/021

BUDD, John M. - MILLER, Lisa K.: Teaching for technology: current practice and future direction: current practice and future direction = Inf. Technol. Libr. 18. vol. 1999. 2. no. 78-83. p.

A technológia oktatásának helye a könyvtárosképzésben: jelenlegi helyzet és a jövő irányai

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Információtechnológia; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

Az információs technológia ismereteinek fontossága az információs szakemberek számára vitathatatlan. Ezért a könyvtár- és információtudományi oktatás magiszteri programjaiba feltétlenül be kell építeni ezeknek az ismereteknek a tanítását. A je-

len cikk megvizsgálja néhány szakmai egyesület nyilatkozatát az oktatásról, különös tekintettel a technológiai ismeretekre. Néhány könyvtár- és információtudományi oktatási program alaptanrendjét is áttekinti. Végül a szerzők javaslatot tesznek egy ideális alaptanterv elemeire, amelyek megfelelnek az információs szakemberek jövőbeli intellektuális és gyakorlati igényeinek.

(Autoref.)

00/022

TSAI, Bor-sheng: Technology gateway examination: computer test at the Pratt-SILS = J. education. Libr. Inf. Sci. 40. vol. 1999. 3. no. 151-160. p.

Kötelező teszt a hallgatók információtechnológiai jártasságának ellenőrzésére az „Információtárolási és -keresési technológia” című tanfolyam megkezdése előtt

Használói szokások; Információtechnológia; Könyvtárosképzés-posztgraduális; Tanterv, óraterv

1997 őszétől a Pratt Institute (Brooklyn, New York) posztgraduális könyvtáros iskolája (Pratt-SILS) egy kötelező technológiaismereti tesztet dolgozott ki (Technology Gateway Examination, TGE). A vizsga céljai: 1) a kezdő posztgraduális hallgatók számítógépes ismereteinek előmozdítása; 2) kötelező vizsga a LIS604 (Információtárolási és -keresési technológia) c. tantárgyhoz. A vizsga tartalma: 1) mikroszámítógépes operációs rendszerek, 2) szövegszerkesztés, 3) táblázatkezelők alkalmazása. A felkészüléshez a hallgatóknak havonta ingyenes oktatóprogramokat és gyakorlási lehetőséget biztosítanak. A cikk ismerteti a TGE hátterét és folyamatát, értékelését, és hatását a hallgatók számítógépes tanulmányaira.

(Autoref.)

00/023

GOLLOP, Claudia J.: Library and information science education: preparing librarians for a multicultural society = Coll. Res. Libr. 60. vol. 1999. 4. no. 385-395. p. Bibliogr.

A könyvtárosok felkészítése a multikulturális társadalommal kapcsolatos feladatokra a képzésben

Könyvtárosképzés-felsőfokú; Tanterv, óraterv; Társadalmi követelmények

Jelentős változások előtt áll az USA társadalmának etnikai és kulturális összetétele. Az etnikai kisebbségek aránya megnő, s legnagyobb csoportjukká a spanyol-amerikaiak válnak. Hasonlóképpen robbanásszerűen emelkedik a 65 éven felüliek részaránya, s egyre több fizikailag és szellemileg hátrányos helyzetben lévő személy vesz részt a társadalom folyamataiban.

A könyvtáros szakmának, s különösen a könyvtárosképzésnek is fel kell készülnie ezekre a változásokra. Igen lassan jelentek meg a kisebbségek képviselői a könyvtáros szakmában, s még kisebb a részvételük a képző intézmények tanszemélyzetében. Ugyanakkor azonban – a különböző erőfeszítések következtében – ez a helyzet lassan javul, bár még sok a tennivaló.

Növelni kell a doktori fokozat elnyerésére készülők számát, hiszen közülük kerülhetnek ki az oktatók. Szükség van arra is, hogy részben több kurzus foglalkozzon az etnikai csoportoknak nyújtandó szolgáltatásokkal, részben pedig az egész tananyagot át kell hatnia ennek a szemléletnek. Ez ugyanis a hallgatók érdeke is, hiszen mind gyakrabban kerülnek olyan helyzetbe munkájuk során, amikor ilyen problémákkal néznek szembe.

A jelenlegi helyzet megváltoztatása számos tényezőn múlik, s összehangolt erőfeszítésekre van szükség az egyetemek vezetése, a tanszemélyzet, a könyvtárfenntartók, a szakmai és társadalmi szervezetek részéről. Ezek közé tartozik például az amerikai könyvtáros egyesületnek a „Spectrum Initiative” elnevezésű programja, amely 150, egyenként 5000 dolláros ösztöndíjat irányoz elő az etnikai kisebbségekhez tartozó hallgatók számára; ehhez más szervezetek is csatlakoztak kiegészítő támogatással.

A kulturális többszínűségnek és a másságnak a könyvtárosképzésen belül is több dimenziója van.

A megrögzült képek és benyomások majdnem olyan súllyal esnek latba, mint a valóság. Ez különösen veszélyes lehet, ha negatív előjelűek. Az oktatóknak szembe kell szállniuk ezekkel az előítéletekkel, s állást kell foglalniuk a jobb megértés és több tolerancia mellett.

A cél eléréséhez azonban nem elegendő a jó szándék. Az intézményvezetőknek olyan könyvtárpolitikát kell folytatniuk, amely elősegíti a kulturális többszintűség érvényesülését, az oktatóknak pedig vállalniuk kell az idevágó ismeretek oktatását. Csakis így várható el, hogy a szakma munkaerő-összetétele megfeleljen az ország, etnikai, kulturális, társadalmi összetételének.

Tudatában kell lenni a népességben beálló nagy változásnak, s az ezzel járó politikai, gazdasági, társadalmi hatásoknak. A könyvtárosképző intézmények már eddig is több nemes erőfeszítést tettek a különféle etnikai csoportokból származó hallgatók kiképzése, s ezzel maguknak a csoportoknak a szolgálata terén, s biztató tapasztalatokat szereztek a jövőre nézve.

(Papp István)

00/024

DUDA, Andrea L. - MESZAROS, Rosemary L.: Staff empowerment: effective training for greater responsibilities = Tech. Serv. Q. 16. vol. 1999. 4. no. 11-25. p. Bibliogr.

A személyzet képzésének tapasztalatai egy egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Továbbképzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A technológiai fejlődés nyomán végrehajtott átszervezések egyik közvetlen eredménye, hogy a könyvtártechnikusok és a könyvtárosi szakképesítés nélküli munkaerők nagyobb szerepet kapnak az alap-

vető olvasószolgálati szolgáltatások nyújtásában. A többlépcsős referenz-szolgáltatások és az Internet megjelenésével egyre intenzívebb továbbképzésre van szükség a könyvtári személyzet számára. A University of California (Santa Barbara) könyvtárának továbbképzési bizottsága felmérte, hogy milyen természetű képzésre van szükség az új feladatok ellátásához. A válaszok alapján a következő témákban indítottak tanfolyamokat: MELVYL cikkadatbázisok, online katalógus, különféle CD-ROM-ok, Internet, Windows 95, Microsoft Word, Excel. Továbbá a könyvtár külső munkatársakat is szerződtetett a vezetési és szervezési ismeretek oktatására. A hat hónapig tartó tanfolyamok végén ismételt felmérést végeztek, amelyben javaslatokat kértek a továbbképzés további irányaira.

(Autoref.)

Lásd még 25, 31, 62, 91

Szabványok, normatívák

00/025

WINKWORTH, Fay - CANNON-LEARY, Pat - HARE, Catherine - PARKER, Sandra: The impact of National Vocational Qualifications on Library and Information Service = Libr. Inf. Briefings. 86. no. 1999. 1-11. p. Bibliogr. 28 tétel.

A brit nemzeti szakmai normatívák (National Vocational Qualifications - NVQ) hatása a könyvtári és tájékoztatási szolgáltatásokra

Minősítés; Normatívák, mutatószámok

A nemzeti szakmai normatívákat (National Vocational Qualifications, NVQ) és a skót szakmai normatívákat (Scottish Vocational Qualifications, SVQ) azért vezették be az Egyesült Királyságban, hogy javítsák a munkaerő minőségét. A könyvtári-információs szektorban széles körűen elfogadták

ezeket a normatívákat, amelyek hozzájárultak ahhoz is, hogy minden szinten kiszélesedett az oktatási intézmények választéka és kínálata. A tematikus szám áttekinti a fenti szakmai normatívák fejlődését és történetét a könyvtári-tájékoztatási szakmá-

ban, kiemeli hasznukat mind a munkáltató, mind a munkavállaló szempontjából, és tárgyalja az ellenük felhozott bírálatokat is.

(Autoref.)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

00/026

Rahvusraamatukogu = Raamatukogu. 1999. 4. no. 4-13.p.

Nemzeti könyvtárak. Hat európai nemzeti könyvtár igazgatója beszél a könyvtáráról

Nemzeti könyvtár

A CENL (Conference of European National Libraries) 1999 őszén Észtországban tartja konferenciáját. Ebből az alkalomból a *Raamatukogu* c. folyóirat tematikus számban mutatja be az európai nemzeti könyvtárak jelenlegi helyzetét és jövőbeli kilátásait. Hat könyvtárigazgató (Brian Lang, British Library; Einar Sigurdsson, Izland nemzeti könyvtára; Vladas Bulavas, Litván nemzeti könyvtár; Esko Häkli, Finn nemzeti könyvtár; Vladimir Zaitsev, Orosz nemzeti könyvtár; Tiit Valm, Észt nemzeti könyvtár) írásait olvashatjuk, akik a folyóirat következő kérdései alapján írták meg cikkeiket: 1) Mutassa be könyvtárát és foglalja össze a könyvtár jövőbeli fejlesztési irányait; 2) Hogyan látja a jövő évezred egyesített Európájában a nemzeti könyvtárak

szerepét és fejlődési lehetőségeit? 3) Milyen kapcsolatot és együttműködést vár az ön könyvtára és az észt könyvtárak között?

(Autoref. alapján)

00/027

WENZEL, Sarah G.: From revolution to evolution: the transformation of the Bibliothèque Nationale into the Bibliothèque Nationale de France, through the lens of popular and professional reports = *Libr. Q.* 69. vol. 1999. 3. no. 324-338. p.

A Bibliothèque Nationale átalakulása Bibliothèque Nationale de France-szá - népszerű és szakmai beszámolók alapján

Feladatkör; Nemzeti könyvtár

Az új francia nemzeti könyvtár, amely François Mitterrand nevéhez kötődik, 1999-ben nyitotta meg kapuit teljes körű szolgáltatásaival. A beruházás összértéke 7,2 milliárd francia frank volt, a könyvtár működtetése évente 1,2-1,5 milliárd frankba kerül. A könyvtár már 1988-tól folyamatosan nagy viták tárgya volt. Nemcsak az épületről tértek el a vélemények, hanem politikai és kulturá-